

YAYIN TANITIM

Pelin ASLAN AYAR, *Türkçe Edebiyatta Varla Yok Arası Bir Tür Fantastik Roman (1876-1960)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, 351 s.

Arş. Gör. Seher ERDOĞAN ÇELTİK*



Pelin Aslan Ayar tarafından kaleme alınan *Türkçe Edebiyatta Varla Yok Arası Bir Tür Fantastik Roman (1876-1960)* adlı eser, İletişim Yayınları'ndan çıkmıştır. 2015 yılında okuyucusu ile buluşan kitap; Teşekkür, Önsöz, Giriş: Bir Edebi Tür Olarak Fantastik, Birinci Bölüm: Hayal-Hakikat Eksenini, Üçüncü Bölüm: Mistisizm - Pozitivizm Eksenini, Üçüncü Bölüm: Eksen Dışındakiler, Sonuç: Başlangıçtan 2000'lere Fantastiğin Serüveni ve Kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır.

Teşekkür kısmında bu eserin yazarın doktora çalışması olduğu ve içindeki bilgilerin derli toplu olarak bir arada bulunması amacıyla kitaplaştırıldığı ifade edilmektedir. (s. 9)

Önsözde fantastik türün kısa bir tanımını veren yazar, çalışmanın amacını şu şekilde ifade etmektedir:

Bu çalışmanın amacı bu duruma dair bir inceleme sunmak; fantastik roman türünün yazarlar ve eleştirmenler tarafından tercih edilmeme, uzun bir süre Türkçe edebiyat gündeminin dışında kalma/bırakılma nedenlerini yazınsal ve toplumsal bağlamda tartışmak ve yazıldığı zamanda gösterdiği özellikler üzerinden türü Türkçe edebiyat tarihi içinde konumlandırmak. (s. 12)

Yazar; fantastik türün Türk edebiyatındaki yansımalarını temele aldığı kitabında, zaman dilimi olarak 19. yüzyılın sonu ile 1960 arasında esas almıştır.

Önsözde kitaptaki bölümlerin içerikleri konusunda okuyucu kısaca aydınlatılmış, böylece anlatılacak olanlarla okuyucu arasında bir ön bağ kurulması sağlanmıştır.

* Gazi Üni. Eğitim Fak. TDE Eğitim Böl. sehererdogan@gazi.edu.tr

Giriş Bir Edebi Tür Olarak Fantastik bölümü; "Edebi tür kavramına ve algısına kısa bir bakış", "Fantastiği/fanteziyi tanımlama ve akraba türlerden ayırma çabası", "Fantastik türe özgümlükler", "Fantastik anlatının işlevi" ve "Sınırsızlığı temel faaliyet haline getirmiş bir türe sınır biçme denemesi: Kuramsal yaklaşımların sonucunda beliren fantastik/fantezi" olmak üzere beş alt başlık altında tasnif edilmiştir.

Bir Edebi Tür Olarak Fantastik alt başlığı ile verilen Giriş bölümünde tür kavramı üzerinde durulmuş, son dönem kuramlarının tür konusunda getirdiği yenilik ve değişimlere dikkat çekilmiştir. Burada tür kavramının tarihselliği ve dinamizmi üzerinde durulmuş; bu bağlamda fantastik roman özellikle de Türkçe fantastik roman türü üzerinde durulacağı belirtilmiştir.

Fantastik türün tanımı bu alandaki eleştirmenlerin düşüncelerinden hareketle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken kuramların fantastik türe bakışı da değerlendirmeye tabi tutulmuştur. "Fantastik" in tanımında başvurulan bir diğer yöntem de benzer türlerle olan benzerlik ve farklılıklarının ortaya konmasıyla tür tanımına katkı şeklindedir.

"Fantastik" kelimesinin etimolojik kökeni hakkında da okuyucuya bilgi verilmiş ve bugünkü mânâda anlaşılan fantastik türünün nereden geldiği konusunda okuyucu aydınlatılmıştır.

"Fantastik" in masal, mitoloji ve destan gibi türlerle olan bağına dikkat çekildikten sonra bunların fantastik türünün atası kabul edilebileceği belirtilmiştir. Ancak fantastik türünün; modern dünya insanının zihniyetini yansıtırken diğerlerinin ilkel insan zihniyetini yansıtması noktasında birbirinden oldukça farklı dönemlerin ürünleri olmasına vurgu yapılmıştır. Daha sonra fantastik eserlerin yapı ve tema meselelerine yer verilmiş ve fantastik anlatının işlevleri üzerinde durulmuştur:

Fantastik anlatılar hem yazınsal kuralları hem de toplumsal normları keyfi bir biçimde, özgürce, herhangi bir açıklama yapmaksızın ihlal etmek, gerçek diye kabul edileni bozmak, tabuları yıkmak gibi kışkırtıcı, sınırları kaldıran ve özgürleştirici işlevlerinin yanı sıra psikolojik açıdan okuru rahatlatan işlevler de yüklenirler. (s. 45)

Post-modernizmle fantastiğin dönüşerek evrilmesinden de söz edilir. Böylece bilgi ve varlık felsefesi boyutlarında gezinen fantastik anlatı ontolojik sorgulamaların varsayım üreticisi olmuştur.

"Hayal-Hakikat Ekseni" başlığı altındaki birinci bölümde; Osmanlı toplumunun romanla tanışmasından söz edilir. Yeni bir tür olan romana Osmanlı aydınının yüklediği fonksiyona yer verilir; böylelikle yazarların

toplumun şekillenmesinde romandan nasıl faydalandıklarını gözler önüne serilmiştir. Tanzimat'la birlikte benimsenen roman anlayışının ne olduğu üzerinde durulmuş bu dönemde fantastik türün kendine yer bulmasının sebeplerine değinilmiştir.

“Fantastik”in edebiyatımızda atası kabul edilen Muhayyelât-ı Aziz Efendi adlı eserin fantastik unsurları gösterilerek fantastik edebiyatta nereye oturtulması gerektiği ifade edilmiştir. Daha sonra Türk edebiyatında fantastik özellikler taşıyan romanlar sırayla tür bağlamında değerlendirilmiş; okuyucunun fantastik türün gelişimini eser bağlamında takip etmesine imkân sağlanmıştır.

Ahmet Mithat Efendi'nin Dünyaya İkinci Geliş Yahut İstanbul'da Neler Olmuş, Çengi, Cinli Han, Fennî Bir Roman Yahut Amerika Doktorları adlı eserleri ile fantastik roman arasındaki ilişkiye yer verilmiş, Ahmet Mithat Efendi'nin fantastik unsurlardan faydalanmasının sebebi üzerinde durulmuştur. Bu bölümde son olarak Hüseyin Cahit Yalçın'ın "Hayat-ı Muhayyel" isimli eserin fantastik edebiyatta bir yer işgal edip etmeyeceği meselesine yer verilmiştir.

İkinci bölüm "Mistisizm-Pozitivizm Ekseni" başlığıyla okurun dik-katine sunulur. Burada Meşrutiyet'le birlikte başlayan Türk modernleşmesi Cumhuriyet yıllarına kadar getirilmiş, böylelikle okurun bu gelişimin nasıl olduğunu takip etmesi amaçlanmıştır. Türk modernleşmesi ile romanda karşılaşılan hayal-hakikat ekseninin pozitivizm-mistisizm eksenine doğru kaymasına dikkat çekilmiştir.

Millî Mücadele döneminde yazarlar dönemin zihniyetine uygun olarak fantastik türünden faydalanmışlardır. Ömer Seyfettin'in batıl inançların yersizliğini göstermek amacıyla fantastikten yararlandığı ifade edilmiştir. Burada Halide Edip'in eserlerinde sık sık karşımıza çıkan fantastik unsurlar gösterilmiş ve yazarın bunları kullanırken fantastiğe yüklediği işleve dikkat çekilmiştir.

Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamîyet-i Rüyet (Molla Davudzade Mustafa Erzurumî), A'mak-ı Hayâl - Raci'nin Hatırları (Ahmet Hilmi) isimli eserler ile fantastik türün ilişkisi irdelenmiştir. Daha sonra Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın “Gulyabani, Cadı, Dirilen İskelet, Efsuncu Baba, Muhabbet Tılsımı, Mezarından Kalkan Şehit, Şeytan İşi ve Ölüler Yaşıyor mu?” isimli eserlerinde fantastik unsurlardan nasıl yararlanıldığına yer verilir. Hüseyin Rahmi Gürpınar, bu eserlerinde gerçekliği vurgulamak amacıyla fantastikten yararlanmıştır. Cumhuriyet ideolojisini benimseyen yazarlardan fantastikten yararlanan son yazar olarak Reşat Nuri Güntekin'in

"Gökyüzü" isimli eseri karşımıza çıkmaktadır. "Gökyüzü" adlı eserde; Ahmet Mithat Efendi ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserleri gibi dönemin zihniyetine hizmet etmek maksadıyla fantastikten faydalanılmıştır.

"*Mistik kanadın en güçlü kalesi Peyami Safa*" alt başlığı ile Cumhuriyet dönemi ideolojisine alternatif olarak karşımıza çıkan mistisizm taraftarlarının eserlerinde "*fantastik*"in nasıl bir fonksiyon yüklediği üzerinde durulur. Peyami Safa'nın zihniyeti hakkında okur aydınlatıldıktan sonra Matmazel Noralya'nın Koltuğu ve Yalnızız romanları fantastik tür bağlamında değerlendirilir.

Üçüncü Bölüm "Eksen Dışındakiler" başlığını taşır. Bu bölümde Türkiye'nin çok partili hayata geçişi ile şekillenen edebiyat anlayışları hakkında okur aydınlatılır. Daha sonra "Ne Bir Ses, Ne Bir Nefes", "Buhran Gecesi" isimli romanlarından hareketle Suat Derviş'in fantastik tür açısından önemi üzerinde durulur. Fantastik roman örnekleri olarak Cemil Cahit'in Kan İçen Hortlak, Vâlâ Nurettin'in Karacaahmed'in Esrarı, Kaya Özkarakalar'ın Kazıklı Voyvoda (Drakula İstanbul'da), Vedat Örfi Bengü'nün Akdeniz İncisi ve Lord Lister Serisi, Behçet Safa'nın Şeytan ve Şeytanın Piçi, Peride Celal'in Yıldız Tepe, Refik Halit Karay'ın 2000 Yılın Sevgilisi ve İki Cisimli Kadın'ı, Hamdi Varoğlu'nun Ölmez Adamların Evi, Kerime Nadir'in Dehşet Gecesi isimli eserleri değerlendirilir.

"*Eksen dışı anlatuların fantastiğe getir(e)mediği*" isimli alt başlıklı bölümde bahsi geçen eserlerin bir amaca hizmet etmek için fantastikten faydalandığı belirtilir. Bu eserlerin -modern bir fantastik eser olarak karşımıza çıkmadığı için- ellerindeki jokeri kullanamadıkları dile getirilir.

Bu bölümüm son alt başlığını "*Kendi eksenini yaratan fantastik: Abdullah Efendi'nin Rüyaları*" adıyla Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Abdullah Efendi'nin Rüyaları isimli eseri oluşturur: Abdullah Efendi'nin Rüyaları ile Ahmet Hamdi Tanpınar'ın fantastik türdeki başarısına dikkat çekilir. Tanpınar, bu eserle edebiyatımızın ilk modern fantastik romanını kaleme almış olmaktadır. Burada eserin fantastik türdeki yeri ve öneminin altı çizilir.

Eserin Sonuç bölümünü "Başlangıçtan 2000'lere Fantastiğin Serüveni" başlıklı bölüm oluşturur. Burada eserin tamamında anlatılanlar özetlenmiş, fantastik türde önem arz eden noktalara tekrar vurgu yapılmıştır.

Yazarın doktora çalışması olduğunu önsözde öğrendiğimiz bu çalışma, fantastik türe ilgi duyanlar ve bu alanda akademik çalışma yapacaklar için kaynak niteliğindedir. Türü eser bağlamında değerlendirmeye tabi tutan çalışma, önce türü tanımlayarak kavramsal çevresini oluşturmuş sonra Türk romanındaki gelişimini okura sunarak onları bu konuda aydınlatmayı hedeflemiştir.